

עירוב תבשילין

מרכיבי העירוב

4. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טז עמוד א

איכא דאמר, אמר אביי: לא שנו אלא תבשיל, אבל פת - לא. מאי טעמא? אילימא דמידי דלא שכיח בעינין ופת שכיחא, והא דייסא לא שכיחא, ואמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאביי: אין מערבין בדייסא! - אלא, מידי דמלפת בעינין, ופת לא מלפתא. ודייסא נמי לא מלפתא, דאמר רבי זירא: הני בבליאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא. וכן בשו"ע סעיף ד. שלא מערבין בדייסא. ובשעה"צ לגבי תפ"א וקטניות לא רובב.

זמן הבישול לשבת

מטעם 'הואיל' אם מבשל סמוך לשקיעה הוא חשש דאורייתא

5. תוספות מסכת פסחים דף מז עמוד ב

רבה אמר אינו לוקה - וא"ת דאמר בהמצניע (שבת צה). 'המכבד והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב סופג את הארבעים דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים אין כאן אלא שבות'. ואמאי לוקה לר' אליעזר לימא הואיל ומיקלעי ליה אורחים... ויש לומר... ברודה סמוך לשקיעת החמה שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו. וכ"כ בחידושי הרשב"א, מרדכי, בהגה"מ ובסמ"ג שפסקו כרבה וחששו סמוך לחשיכה. אמנם ר' אפרים, בעל המאור וכן רמב"ם להרבה אחרונים סוברים כרב חסדא.

6. באור הלכה סימן תקכז סעיף א

וע"כ נראה דאף דלכתחלה בודאי צריך לזהר (שלא לבשל סמוך לשקיעה) כדעת כל הני רבנותא הנ"ל ושהוא בענין דאורייתא וכמ"ש האחרונים מ"מ בשעת הדחק י"ל דכדאי הם רבותינו הראשונים האלה לסמוך עליהם בענין סמוך לחשיכה וגם כי הרא"ש והטור לא העתיקו דברי התוס' לענין סמוך לחשיכה [עין פרישה]. וגם דהש"ס סתם דין זה דבעירוב מותר ולא חילקו כלל בזה וכ"ש ביום טוב שני שהוא דרבנן בודאי יש לסמוך להקל לעת הצורך:

עירוב תבשילין להדלקת נרות שבת

7. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כא עמוד ב

משנה. שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי: אין טומנין את החמין לכתחלה ביום טוב,

גמרא. היכי דמי? אי דאנה עירובי תבשילין - מאי טעמא דבית שמאי? ואי דלא אנה עירובי תבשילין - מאי טעמא דבית הלל? -

אמר רב הונא: לעולם אימא לך שלא הניח עירובי תבשילין, וכדי חייו שרו ליה רבנן. ורב הונא לטעמיה, דאמר רב הונא: מי שלא הניח עירובי תבשילין אופין לו פת אחת, ומבשילין לו קדרה אחת, ומדליקין לו את הנר. משום רבי יצחק אמרו: אף צולין לו דג קטן.

8. ר"ן (על הרי"ף) מסכת ביצה דף יא עמוד א

ומדאמר' ומדליקין לו את הנר משמע בעירוב שרי נמי הדלקה ובלא עירוב אסור להדליק. ולפיכך כשם שאומר כשמניח העירוב בהדין יהא שרי לן למיפא ולבשולי צריך שיאמר ולאדוקי שרגא. וכן כתב הרב בעל הלכות ז"ל. ויש שכתב שאינו צריך והכא צורכא דשולחן נקט, ולא משמע לי הכי דהא שמואל אמר בירושלמי מדליק לו את הנר בלחוד. ולפיכך מי שלא הניח עירובי תבשילין ממעט בהדלקה ואינו מדליק אלא נר אחד בלבד:

גדר האיסור לבשל מיום טוב לשבת

מחלוקת אמוראים האם יסוד האיסור לבשל מיו"ט לשבת הוא מהתורה או מדרבנן.

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מז עמוד ב

איתמר, האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר: לוקה, רבה אמר: אינו לוקה.

רב חסדא אמר: לוקה, לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים שיהו לניכין לפת זה היום חזי ליה. רבה אמר: אינו לוקה, אמרינן 'הואיל'.

אמר ליה רבה לרב חסדא: לדידך, דאמרת לא אמרינן הואיל - היאך אופין מיום טוב לשבת? אמר ליה: משום עירובי תבשילין. - ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא? -

אמר ליה רב חסדא לרבה: מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב, ורבנן הוא דגזרו ביה, גזירה שמא יאמרו אופין מיום טוב אף לחול. וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין - אית ליה היכירא.

מקור וטעם דין עירוב תבשילין

נחלקו האמוראים באם העירוב מכבוד שבת או מכבוד יום טוב

2. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טז עמוד ב

/משנה/. יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחלה מיום טוב לשבת להיות מחלה נשולו ועיקרו לשם שבת, אלא לשם יום טוב יהא מחלה נשולו, והמשוי יהא לשבת, אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותר - הותר לשבת.

ועל מנת לבשל לשבת מתחילה ועושה תבשיל לשם עירוב מערב יום טוב וסומך עליו לשם נשולו לשבת... אכלו או שאבד - לא יבשל עליו בתחלה, ואם שייר ממנו כל שהוא להלך כות - סומך עליו לשבת.

גמרא. מנא הני מילי? אהיכא אסמכתו רבנן - אמר שמואל: דאמר קרא זכור את יום השבת לקדשו - זכרהו מאחר שבא להשכיחו כשנא יום טוב צערב שבת - הקרב שבת להשתמח מחמת יום טוב, שמרבה בסעודה היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו, והאיך הכתוב לזכרו, וכשמערב ערובי תבשילין - נמלא שזכרו, שהרי אינו עושה אלא מחמת שבת. מאי טעמא? - אמר רבא: כדי שיברור מנה יפה לשבת, ומנה יפה ליום טוב מתוך שמערב זוכר את השבת, ואינו מכלה את הכל ליום טוב, וזכר מנה לזה ומנה לזה.

רב אשי אמר לא לכבוד שבת תקנוהו, אלא לכבוד יום טוב: כדי שיאמרו: אין אופין מיום טוב לשבת אלא אם כן התחיל מצעוד יום, ואינו אלא כגומר והולך, אבל התחילי - לא, קל וחומר מיום טוב לחול לגמרי לא

נפק"מ בין השיטות לזמן המוקדם להניח עירוב

3. רא"ש מסכת ביצה פרק ב סימן א

ויראה דנפקא מינה בין אלו שני הטעמים דלרבא שחושש לכבוד שבת צריך לערב דוקא בערב יום טוב כדי שיברור מנה יפה לשבת ולרב אשי שחושש לכבוד יום טוב יכול לערב אפי' קודם ערב יום טוב שהעיקר שלא יהיה תחילת בישולו ביום טוב. ויום טוב של סוכות שחל להיות בחמישי בשבת יכול לערב ערב יום טוב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה: השו"ע בסוף יד כתב לחוש לכתחילה לעשות העירוב בסמוך ליום טוב.

אורח בעירוב תבשילין

16. שולחן ערוך הלכות יום טוב סימן תקכח סעיף ב

יום טוב שחל להיות בע"ש, אין מערבין לא עירובי חצרות ולא עירובי תחומין (אפילו אם הניח ערוב תבשילין) (ר"ן פ"ב דביצה):

17. מגן אברהם סימן תקכח ס"ק ב

ב ואפי' אם כו'. דע"ת אין מתיר אלא צרכי סעודה (ר"ן) ועיין מה שכתבתי סי' תקכ"ז ס"כ:

סיכום והלכה למעשה

עירוב תבשילין נועד לאפשר בישול והכנה מיום טוב לשבת ויש בו משום כבוד השבת ומשום כבוד יום טוב.

זמן עשיית עירוב תבשילין לכתחילה הוא בערב החג וקודם השקיעה (שו"ע ד). ובדיעבד יכול לעשות עירוב גם בבין השמשות (אור"ח צ"ג כב ג).

מרכיבי העירוב: העירוב נעשה ע"י לקיחת כזית תבשיל (שו"ע ג), עם כביצה פת (רמ"א שם) שמייעדים אותם בערב החג לצורך השבת. יש להקפיד לקחת תבשיל שמובושל כל צרכו (פמ"ג משב"ב 1) וכן שדרך ללפת בו את הפת כגון בשר ודגים, אבל דייסא, אורז וכד' אין מערבין בהם. וכן לא בתפוחי אדמה וקטניות ללא רוטב (שו"ע ד, שעה"צ כב) ונהגו להניח ביצה מבושלת. וטוב שיערב בתבשיל שבושל בערב יו"ט לכבוד השבת (ביה"ל ו' עדשים).

מעשה העירוב: יאחזם בערב החג ביד ימינו ויברך עליהם "על מצוות עירוב" ויאמר כנוסח המופיע במחזורים.

זמן הבישול בחג: את הבישול לשבת יעשה ביום טוב שסמוך לשבת כלומר יום שני של ראש השנה ולא ביום הראשון (שו"ע ג).

לכתחילה יסיים את הבישולים לשבת ביום שישי בעוד היום גדול ובאופן שאם יהיה צורך יוכל לאכול מן המאכלים בחג עצמו. ורק בשעת הדחק יבשל סמוך לשקיעה (ביה"ל תקכ"ז א).

אדם שבישול לשבת מערב יום טוב, יעשה עירוב תבשילין ללא ברכה לצורך הדלקת הנר ושאר הכנות (כה"ח קיג) אמנם עם עשה עירוב תבשילין ושכח להזכיר בנוסח 'לאדלוקי שרגא' רשאי להדליק (משנ"ב נה).

אורחים: אורח יוצא ידי חובה בעירוב שעשה המארח, ולכן יכול לבשל ולהדליק את הנר (מאמ"ר יד, יז). ויש מסתפקים בזה (ראה ביה"ל כב ע"בדו). ולכן יאמר המארח בפירוש שמוציא את האורח (אור"ח צ"ג ככ ד).

השימוש במאכלי העירוב: את העירוב יש לשמור עד לסיום כל ההכנות לשבת (שו"ע יז). והמנהג לאכול בסעודה שלישית של שבת, ויש נהגים להשתמש בפת ללחם משנה בערב ובבוקר ולבצוע עליו בסעודה השלישית [משנ"ב מה].

מי שלא עשה עירוב תבשילין – יפנה לרב העיר או רב הקהילה שלו בשאלה אם מותר לו לסמוך על הערוב של הרב (שו"ע ז).

9. שולחן ערוך הלכות יום טוב סימן תקכז סעיף יט

מי שלא עירב מותר להדליק נר של שבת, ויש אוסרים.

10. מגן אברהם סימן תקכז ס"ק יח

יח מותר להדליק. זה חידוש הרב"י מדעתו מדלא הזכירו הר"ף והרמב"ם בנוסחת העירוב ולאדלוקי שרגא ש"מ דאף בלא עירוב מותר להדליק. ול"נ דהם סוברים דא"צ להזכיר רק עיקר הסעודה וכל שאר מילי גרידי אבתרייהו (ע' סמ"ק) ובאמת אם לא עירב אסור להדליק וכדעת הרא"ש. וכ"מ ובגמ' לכן אין להדליק רק נר א' כמ"ש ס"כ וכ"פ רוב הפוסקים וכ"פ יש"ש,

והב"ח כתב כדאי הר"ף והרמב"ם לסמוך עליהם להדליק נר של שבת שהוא מצוה, וליתא חדא דהא כתבתי דהר"ף והרמב"ם לא פליגי בזה ועוד דלכתחל' די בנר א' כמ"ש סי' רס"ג: (ולמעשה יערב בלי ברכה. כה"ח קיג)

אילו הכנות מותרות בעירוב תבשילין

11. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טז עמוד ב

תנו רבנן: יום טוב שחל להיות בערב שבת - אין מערבין לא ערובי תחומין, ולא ערובי חצרות. (וכן בשו"ע תקכח ב ואפילו הניח ערוב תבשילין)

12. ר"ן (על הר"ף) מסכת ביצה דף ט עמוד א

דלא שרו אלא עירובי תבשילין נראה שצ"ל 'דלא שרו ע"ת אלא' דבר שהוא דומה לתקון סעודה כגון אפייה ובישול. (הובא במג"א תקכח ב)

13. רבי עקיבא איגר מסכת ביצה דף טז עמוד ב

...**לכאורה הי' נראה** ליתן טעם אחר, דערוב תבשילין אינו מתיר רק מה דמות ביום טוב לעשות לצורך עצמו, מותר לעשות לצורך שבת, וגם דאפשר שיהיה לצורך יום טוב אם יקלעו לו אורחים, אבל לענין עירוב (תחומין וחצרות) דלא משכחת דבר זה לצורך יום טוב עצמו דע"ח (נראה צ"ל עירוב תחומין שהרי יו"ט מותר בהוצאה ולא צריך עירוב חצרות) להיתר יום טוב צריך להיות קודם יום טוב, וגם המעשה דעירוב בוודאי אינו לצורך היום דלא יהיה הטלטול ביומו כיון דלא היה מערב קודם, ככה"ג דוודאי לצורך שבת הוא אין ערוב תבשילין מתיר ודו"ק, ויש לי לעשות סמוכים לזה מדאמר' לק' דכ"ב א' שאני הטמנה דמוכה מלתא דלדעת השבת עביד, הרי במה דמוכה דלצורך השבת עביד לא מהני ע"ת תבשילין, ואף דקיי"ל דגם להטמנה מהני ע"ת, מ"מ י"ל דבהטמנה אין מוכח כ"כ דלצורך שבת עביד, אבל הכא לענין ע"ת תחומין דוודאי ל"ש ליומא, קיימא הסברא כיון דניכר להדיא דלצורך שבת לא מהני ע"ת תבשילין.

14. מחזיק ברכה אורח חיים סימן תרסז ס"ק ב

ב. הרב אליה רבה כתב משם מהר"ל דאסור לחפש הספר תורה מיום טוב לשבת ואין לומר דכיון דאיכא עירוב וקאמר למעבד כל צרכנא לשתרי דהרואה יראה בדין עירובי תבשילין דמוכה מהש"ס והפוסקים אחרונים דדוקא הותר במה ^א דמתנה בפירוש או מה שהוא ^ב מוכרח לבישול עיין סימן תקכ"ז ואם כן לא מהני עירוב לזה.

15. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תקג סעיף ג

ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל כגון להדיח כלים וכיוצא בזה אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול ואפילו לצורך שבת שלאחריו אם לא הניח עירובי תבשילין